

ПРАБЛЕМЫ ІНТЭГРАЦЫІ ПРАВАВОЙ СІСТЭМЫ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

С.А. КАЛІНІН

1. Працэсы перабудовы абумовілі амаль што поўны адказ ад палажэнняў савецкага пазітывізма і замену яго шэрагам натуральнаправавых канцэпцый, што і было замацавана ў Канстытуцыях пассавецкіх дзяржаў. Пры гэтым найбольш верным сродкам прававога развіцця прызнавалася прававая інтэграцыя ў так званую сусветную прававую прастору, а таксама прыарытэт нормаў міжнароднага права над нацыянальным. Звычайна лічыцца, што любая дзяржава павінна быць прававой, абараняць правы асобы (звычайна толькі палітычныя, а таксама толькі некаторых суб'ектах крымінальнага працэса) і г. д. Але вопыт рэалізацыі гэтых канцэпцый назапашаны Рэспублікай Беларусь, які на жаль не прывеў да ўзросту матэрыяльнага дабрабыту насельніцтва, абароне праў шырокага кола грамадзян, ужо пачынае практычна абвяргаць тую тэарэтычную ўстаноўку, што замацаванне шэрага заходніх дактрын у Канстытуцыі ёсць лепшы і адзіны сродак для вырашэння ўсіх палітычных і сацыяльных праблем. Пры гэтым сучасная юрыдычная навука даволі некрытычны ставіцца да ўсіх заходніх юрыдычных дактрын, што актуалізіруе пытанне аб тэарэтычным і практычным аспектах прававой бяспецы нацыянальнай сістэмы права.

2. На нашу думку, прававая інтэграцыя пастсавецкіх дзяржаў ажыццяўляецца аднабакова і ў большай ступені з'яўляецца палітычным крокам. Аднабаковасць назіраецца ў першую чаргу ў тым, што інтэграцыя разглядаецца толькі як актыўныя дзеянні пастсавецкіх дзяржаў, але прававая сусветная супольнасць не інтэгруе сваю сістэму з сістэмай новых дэмакратычных дзяржаў. Не абавяргаючы саму ідэю неабходнасці гарманізацыі, уніфікацыі і інтэграцыі, трэба заўважыць з пункта гледжання прававой бяспекі наступныя характарыстыкі той прававой прасторы, якая звычайна разглядаецца як эталон, а таксама працэса рэалізацыі інтэграцыі. Па-першае, амаль што ўсе натуральнаправавыя дактрыны ўзніклі ў каталіцка-пратэстанцкай Заходняй Еўропе ў пэўны час і для вырашэння пэўных праблем. Нягледзячы на тое, што сучасныя дактрыны з'яўляюцца ў асноўным атэістычнымі, антыкаталіцкай, антыманархісцкай іх сутнасць грунтоўна незмянілася. Такім чынам, некрытычная рэалізацыя іх ў дзяржаве, ментальнасць насельніцтва якой у асноўным склалася на аснове

праваслаўнай веры, па меншай меры спрыяць разбурэнню нацыянальнага менталітэта і культуры. Па-другое, сістэма міжнароднага права выступае не нейкім цэласным несупярэчлівым дакументам або сістэмай дакументаў, што ў большай ступені адпавядае сутнасці рамана-германскай прававой сістэмы, а прадстаўляе сабой велізарную колькасць канвенцый, паклаў, дэкларацый, дамоў, якія ў асноўным не сістэматызаваны ў традыцыйным юрыдычным значэнні. Большую вагу маюць судовыя і іншыя прэцэдэнды, чым грунтоўна сфармуляваная, адназначна разумеемая норма. Такім чынам, сістэма міжнароднага права блыш адпавядае ментальнасці сістэме агульнага права. Па-трэцяе, сучасныя заходнія канцэпцыі акцэнтуюць ўвагу на выключную ролю права ў рэгуляванні сацыяльнай дзейнасці. Традыцыйныя грамадствы звычайна аддаюць перавагу іншым рэгулятарам (маралі, рэлігіі, звычаям), а праву адводзіцца другасная, але не менш важная роля. Ментальнасць беларусаў, ня гледзячы на стварэнне вельмі арыгінальных прававых помнікаў, заўсёды была больш кансерватыўнай, аддаючы важную ролю захаванню традыцый і звычаяў, давягненню справядлівага рашэння, а не перамазе ў спрэчцы, таму некрытычнае ўспрыяцце прававых нормаў з іншых сістэм, асабліва сістэмы агульнага права таксама вельмі негатыўна адаб'ецца на прававой культуры беларусаў. Такім чынам юрыдычная навука зноў апынулася перад неабходнасцю апісання тэарэтычнай мадэлі існавання нацыянальнага права і дзяржавы ў новых умовах.

3. Адзначым, што непасрэдна ўключэнне заходніх прававых мадэляў без уліку нацыянальных асаблівасцяў абумовіла шэраг негатыўных вынікаў, так жаданне абмежаваць татальны кантроль дзяржавы мінімізавала значнасць публічных інтарэсаў, але гіпертрафіравала прыватную.

У сучаснай юрыдычнай навуцы, якая запазычала шэраг заходніх дактрын, існуе значаная колькасць тэрмінаў і паняццяў, якія па нейкай прычыне разглядаюцца як станоўчыя. Напрыклад, прававая інтэграцыя лічыцца тым неабходным працэсам, які павінна праводзіць кожная дзяржава, але чамусці не вывучаюцца межы і умовы такой інтэграцыі, чамусці прызнаецца што інтэграцыя можа быць толькі з Еўрапейскім саюзам, міжнародным правам, але рэгіянальная інтэграцыя разглядаецца як нешта не зусім станоўчае. Больш глыбокі аналіз такіх пытанняў абумаўляе неабходнасць у распрацоўцы шэрагу мерапрыемстваў па прававой бяспецы Рэспубліцы Беларусь.

4. Інстытут прававой бяспекі павінен абараняць нацыянальную правую сістэму ад шэрага негатыўных фактараў, якія могуць яе

дэзарганізаваць. На нашу думку, асноўнай праблемай, якая узнікла пры рэалізацыі шэрага заходніх канктрын, з’яўляецца, з аднаго боку, безумоўнае навязванне іх заходнімі краінамі і міжнароднымі арганізацыямі, з другога боку, некрытычны падыход да такіх дактрын, жаданне найхутчэйшай іх рэалізацыі, разгляданне іх як найбольш верных сродкаў вырашэння палітычных і сацыяльных праблем. Такім чынам, перад Рэспублікай Беларусь паўстае задача выявіць тыя крытэрыі і умовы пры рэалізацыі якіх тэорыя прававой дзяржавы мжа бяспечна быць выкарыстана ў дзяржаўным будаўніцтве.

На нашу думку, немэтазгодна поўнасьцю выкарыстоўваць падзел права на публічнае і прыватнае, што ўзнікла яшчэ ў Старажытным паганскім Рыме, а потым было рэанімавана ў Заходняй Еўропе ў Сярэднявеччы пры подным ігнараванні таго ўзроўня юрыдычнай думкі Візантыі, якая здолена ўкласці ў рымскую форму новыя храсцыянскія каштоўнасці. Некрытычнае выкарыстанне такой канструкцыі можа прывесці на супрацьпастаўлення інтарэсаў грамадства і асобы. Лічым, што падзел сістэмы права на публічнае і прыватнае з’яўляецца вельмі добрым сродкам вывучэння і аналізу права, але ён амаль што непрыгодны ў праватворчасці. У сучасны момант назіраецца праблема суадносінаў публічных і прыватных інтарэсаў, не іх супрацьпастаўленне, гэта значыць абарона аднаго за кошт другога, а каардынацыя, бо гэтыя інтарэсы выступаюць дыалектычнымі катэгорыямі і не могуць існаваць адзін без другога. Трэба адзначыць, што зараз даволі часта назіраецца тэндэнцыя да іх супрацьпастаўлення, а таксама тэндэнцыя дамінавання прыватных інтарэсаў без уліку сацыяльнага становішча ў грамадстве. На нашу думку, нельга абсалютызаваць каштоўнасць прыватнага інтарэса, супрацьпастаўляючы яго грамадскаму і дзяржаўнаму, гэта значыць, што “экспансія” прыватнага права ў традыцыйна публічныя галіны павінна быць спынена, а павялічэнне колькасці прыватных элементаў у галінах, значных для ўсяго грамадства, можа супярэчыць канстытуцыйным правам. Гэтыя тэндэнцыі характэрны пры суадносінах працоўнага права і тэорыі нэалібералізма, які падмяняе шэраг нормаў працоўнага права грамадзянскай дамовамі, ігнаруючы сацыяльныя льготы і абавязкі; пры адлюстраванні ў сямейным праве сучасных дасягненняў навукі і тэхнікі (кланаванне чалавека і праблема юрыдычных і фактычных маці і бацькі, правы сэксуальных меншасцяў і г. д.).

Ещё одной тенденцией развития системы права является использование концепций правового государства и прав человека, которые

считаются важнейшими инструментами обеспечения устойчивого развития. Считаем, что следует более скептически относиться к увязке прав человека и концепции устойчивого развития, так как права человека как база устойчивого развития имеют не абсолютный, а относительный характер, то есть идея “устойчивого развития” достаточно конъюнктурна из-за отсутствия четкого разграничения между различными проявлениями данного термина. Следует отметить, ряд положений современной западной трактовки концепции прав человека внутренне противоречивы. Например, удовлетворение права одного поколения на жизнь в благоприятных условиях, как правило, влечет нарушение аналогичного либо связанного с ним права последующих поколений. Таким образом, при использовании концепции прав человека необходимо учитывать ее относительный характер, связь современного подхода к правам человека с национальной культурой и менталитетом, а также разработать баланс частных и публичных интересов.